

Fascinaziun chaura

Testas diras simpaticas

■ L'onn 2005 ha l'Associazion grischuna d'allevament da chauras püdi festivar ses giubileum da 20 onns. Per questa chaschun ha l'associazion realisà in'exposiziun ambulanta sut il titel "Fascinaziun chaura - Testas diras simpaticas". La brochura accompagna tar l'exposiziun cumpiglia tut ils texts en tudestg, rumantsch e talian. Ella porscha interessantas infurmaziuns davart la derivanza da la chaura e davart ils pli differents aspects dal tegnair chauras.

Pli baud tegneva la plipart dals purs chauras, surtut per l'agen provediment da latg. Uschia aveva quasi mintga vitg dal Grischun sia muntanera da chauras. La damaun marvegli rimnava il chavrer las chauras cun in pèr tibadas. El chatschava alura quellas sin las pastgiras d'alp. Suentar avair pasculà l'entir di turnava la muntanera la saira en il vitg, nua che las chauras vegnivan retschavidas dals purs. Ils chavrers stuevan emprender gia baud da surpigliar responsabladad e da purtar enavos la saira la muntanera cumpleta, e quai da tuttas auras. Inqualin ch'ha fatg pli tard carriera aveva cumenzà quella sco chavrer, ses emprim 'uffizi public'.

Pli baud pasculavan muntaneras da chauras savens er en guauds e chaglias. Cun rusignar vi da las scorsas da planti-

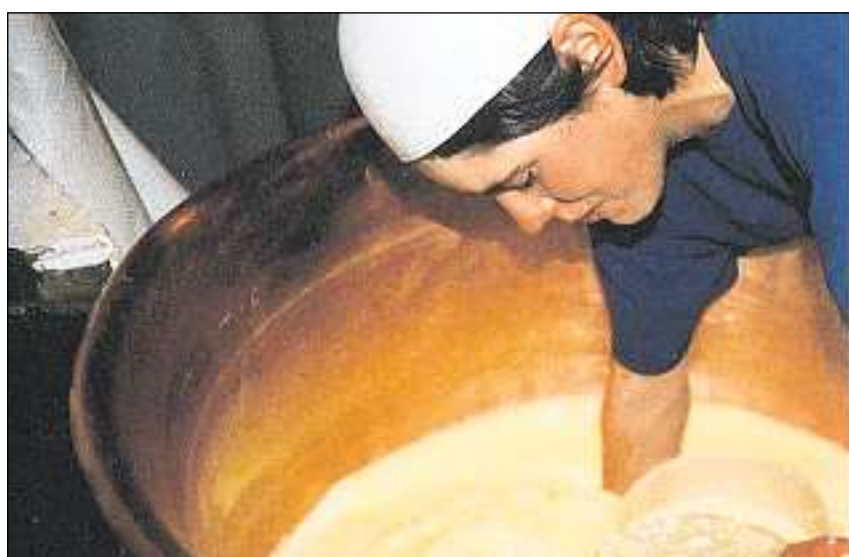

Cuverta da la brochura „Fascinaziun chaura“

Broschura

«Fascinaziun chaura»

- Da l'animal selvadi a l'animal da chasa
- La chaura en la litteratura ed en il mund da las ditgas e legendas
- L'allevament - il success depen da da la selezziun e paregliaziun adequata
- Muntaneras da chauras pli baud ed oz
- Uman e chaura - in tandem ideal
- Las valladas alpinas - l'ambient natiral da las chauras
- La commercialisaziun - in art en la tegnida da chauras
- Il tegnair chauras ha bunas perspectivas

In di cun blera lavur sin l'alp da chauras

nas giuvnas periclitavan ellas il regiuvnament dal guaud. Characteristics eran ils 'pignets da chauras'. Ma las chauras rusignavan era vi da plantas pli grondas. Perquai han ins limità la pasculaziun libra u insumma scumandà d'utilisar las pastgiras en ils guauds.

Sper novas leschas da guaud cun restricziuns rigurasas da l'utilisaziun da las pastgiras en il guaud datti anc ulteriuras raschuns per il regress dramatic da las chauras durant il 20avel tschientaner: il scumond da pascular las chauras senza chavrer; la mancanza da chavrers en consequenza da l'introducziun da la scola annuala; la promoziun statale rinforzada da la tegnida da muvel gross. Grazia ad ina meglra elavuraziun dal latg ed a la dumonda pli gronda da products da latg-chaura è sa stabilisà l'effectiv da las chauras dapi la fin dals onns 1980.

L'art dal tegnair chauras

Cun la midada da structura en l'agricultura han blers purs decidì da betg pli tegnair chauras. Auters han augmentà lur effectivs u tegnan mo pli chauras. Quels che tegnan chauras da professiun na ston betg mo avair plaschair da quella lavur, ma era disponer da bunas enconuschientschas spezialas, d'in spiert d'interprender e da perseveranza. Il pavar, la tgira e la sanadad da la muntanera pretendan bler dal possessur d'in manaschi. En regiuns cun bleras chauras existan oz alps cun indrizs per producir differents products da latg-chaura d'alta qualitat. Ils products da latg èn la funtauna d'entrada principala d'ina puraria da chauras professiunala. Ils purs che vendan lur products da latg-chaura ston tshertgar e tgirar sezs lur clientella. Ils products vegnan vendids directamain dal bain u da l'alp, spedids a clients, vendids en butias

da vischnanca u sur grossists, cun in stan a l'ur da la via u sin martgads da l'emna. Sco producziun da nischa ha il tegnair chauras bunas perspectivas. La premissa èn products d'emprima qualitat.

En il center da l'allevament da chauras saunas e productivas stattan il meglialement da la prestaziun da latg ma era bunas qualitats per l'alpeggiada e la pasculaziun. A quai contribueschan la validaziun dals singuls animals, premiaziuns a l'ocasiun da fieras, examinaziuns da la prestaziun da latg, controllas da la descendenza ed exposiziuns da famiglias d'allevament. Ils consorzis ed ils singuls allevatur èn reunids en associaziuns chantunalas d'allevament ed en la Federaziun svizra d'allevament da chauras.

La chaura en ditgas e legendas ed en la litteratura

Las chauras cumparan er en la mitologia ed en da tuttas sorts istorgias, ditgas e legendas: Sin l'insla Creta tezza la chaura Amaltea il pitschen Zeus en in cuvel al pe dal Munt Ida; er Pan, il dieu grec dals pasters, nascha sco buc-chaura. En process da stria sco er en numerusas illustraziuns e raquints cumpara il diavel sco chaura u sco figura cun pes-chaura. Ina legenda raquinta co ils Uranais han cug-

manifesta la grond'impurtanza da la tegnida da chauras en las pitschnas cuminzanzas purilas da quel temp.

Da l'animal selvadi a l'animal da chasa

La chaura da chasa è vegnida domestica avant 10000 onns en l'Asia anteriura. Emprimas chauras da chasa en l'Europa centrala èn documentadas enturn 5000 avant Cristus. Tut las chauras da chasa derivan da la chaura bezoara che viva anc oz sin l'insla Creta ed en parts da l'Asia anteriura. La domesticaziun è stà in process d'allevament da lunga durada. Ils umans han piglià chauras selvadis ed han tegnì quellas separà da lur antenats selvadis. Animals cun qualitats particularas vegnivan allevads per la producziun da latg, da charn u da launa. Las razzas da chauras da chasa sa distinguan perquai da lur antenats selvadis areguard la grondezza, la furma e la lunghezza da las cornas, la color e la structura dal pail sco era la prestaziun da latg. La domesticaziun ha dentant influenzà mo pauc lur cumportament originar. En las valladas alpinas isoladas dal Grischun sco era en autras regiuns da la Svizra èn sa svilupadas durant tschientaners differents razzas ch'èn s'adattadas a lur ambient. En

Muntaneras en ils vitgs - oz ina raritad

Il tegnair chauras dovra oz in spiert d'interprender

liunà il diavel cun in buc-chaura; en in'otra legenda defenda il buc-chaura sia muntanera e scurrenta il diavel. Er en paraulas e raquints sco 'Il luf ed ils set aniels' dals frars Grimm e 'Zocla, Zila, Zeppla' dad Alois Carigiet giogan las chauras ina rolla impurtanta.

Betg d'emblidar èn las chauras ed il chavrer sco figuras centralas da l'istorgia da Heidi. Durant in segiurn a Maiavilla e Jenins ha l'autura turitgaisa Johanna Spyri rimnà il material per l'istorgia da Heidi ed è sa laschada inspirar da la muntanera da chauras, da l'Alpöhi sin l'Ochsenberg e dal vitget da Rofels. En l'istorgia da Heidi (cumparida il 1880/81) sa

il Grischun entaupan ins surtut la chaura alpina cun pail da chamutsch e la chaura-strala grischuna. Adina pli savens vesan ins era la chaura mez alva.

La preschentaziun:

Associazion grischuna d'allevament da chauras. Fascinaziun chaura - Testas diras simpaticas. Cuir 2005.

Dapli infurmaziuns:

chatta.ch/?hiid=550
www.chatta.ch